

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΤΟ
ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Αρμόδιος: Περικλής Αγγέλου
Νομικός Σύμβουλος του Κράτους
Τηλ. 210-5294875
Ταχ. Δ/ση: Ιερά Οδός 75
Τ.Κ. 118 55 - ΑΘΗΝΑ**

Αθήνα 19/12/2023

Αριθμός Γνωμοδότησης 141/2023

Αριθμός ερωτήματος: 6922/4.10.2023 έγγραφο της Διεύθυνση Διοικητικού, Τμήμα Γ΄ Πανεπιστημιακών Αρχών και Οργάνων, του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών (Γ.Π.Α.).

Περίληψη Ερωτήματος: Ερωτάται: α) Εάν στα πρακτικά των συνεδριάσεων του Συμβουλίου Διοίκησης (Σ.Δ.) πρέπει να αποτυπώνεται αναλυτικά το σύνολο των λεχθέντων κατά τη διαδικασία β) Εάν πρέπει, μετά την ολοκλήρωση της κατάρτισής τους, να αποστέλλονται σε όλα τα μέλη του συλλογικού οργάνου για υπογραφή, αλλά και για τη διατύπωση παρατηρήσεων και σχολίων. γ) Στην περίπτωση, κατά την οποία υπάρχει αντίρρηση επί των αναγραφόμενων, ποιά είναι η διαδικασία, που πρέπει να ακολουθηθεί. δ) Ειδικότερα επί συνεδρίασης Συνέλευσης Τμήματος, εάν οι ανακοινώσεις, που πραγματοποιούνται πριν τη συζήτηση των θεμάτων της ημερησίας διάταξης, μπορούν να αποτυπώνονται στα συντασσόμενα πρακτικά με ακρίβεια, σύμφωνα με τη γενόμενη ηχητική καταγραφή.

Ιστορικό.

1. Από την ερωτώσα υπηρεσία μας τέθηκε υπ' όψη ότι: Κατά τις συνεδριάσεις του Σ.Δ. (Συνεδρίες: 14^η/13.9.2023 και 16^η/02.10.2023) μέλη του έθεσαν αίτημα αναλυτικής καταγραφής στα πρακτικά των διαμειβόμενων στις συνεδριάσεις του Οργάνου και την μετέπειτα αποστολή τους στα μέλη του, προκειμένου να διατυπώσουν σχόλια και παρατηρήσεις και να τα υπογράψουν. Μετά από απόφαση

του Σ.Δ. οι συνεδριάσεις του Οργάνου καταγράφονται ηλεκτρονικά για την επιβοήθηση της Γραμματέως στην κατάρτιση των πρακτικών.

Εξ ετέρου, κατά την συνεδρίαση, η οποία πραγματοποιήθηκε σε Συνέλευση Τμήματος, Σχολής του Ιδρύματος προέκυψε αμφιβολία, εάν ο Πρόεδρος τούτου είχε τη δυνατότητα να ζητά την ακριβή καταγραφή των ανακοινώσεων, που ελάμβαναν χώρα πριν από τη συζήτηση των θεμάτων της ημερήσιας διάταξης, σύμφωνα με την ηχητική καταγραφή που πραγματοποιήθηκε.

Όλοι οι ανωτέρω προβληματισμοί ομαδοποιήθηκαν και απετέλεσαν το αντικείμενο του εξεταζόμενου ερωτήματος.

Νομοθετικό πλαίσιο.

2. Με τη διάταξη του άρθρου 5Α παρ. 1, εδ. α του Συντάγματος, όπως τούτο ισχύει μετά το Ψήφισμα της 25^{ης} Νοεμβρίου 2019 της Θ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων (Α' 187) ορίζεται ότι:

«Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει»

3. Με τις παρακάτω διατάξεις του άρθρου 44 ν. 4957/2022 «Νέοι Ορίζοντες στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα: Ενίσχυση της ποιότητας, της λειτουργικότητας και της σύνδεσης των Α.Ε.Ι. με την κοινωνία και λοιπές διατάξεις», (Α' 141) ορίζονται τα ακόλουθα:

Παρ. 1: *«Τα συλλογικά όργανα διοίκησης των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.) και των επιμέρους ακαδημαϊκών μονάδων των Α.Ε.Ι., καθώς και κάθε είδους συλλογικά όργανα και επιτροπές που συγκροτούνται και λειτουργούν για τις ανάγκες των Α.Ε.Ι., των Ειδικών Λογαριασμών Κονδυλίων Έρευνας (Ε.Λ.Κ.Ε.) και των Εταιρειών Διαχείρισης και Αξιοποίησης της Περιουσίας των Α.Ε.Ι. συνεδριάζουν είτε με φυσική παρουσία των μελών τους είτε μέσω τηλεδιάσκεψης. Η δυνατότητα διεξαγωγής συνεδριάσεων μέσω τηλεδιάσκεψης δύναται να αφορά σε ορισμένα μέλη ή στο σύνολο των μελών τους».*

Παρ. 2, εδάφιο α' γ' και δ': *«Η πρόσκληση προς τα μέλη των συλλογικών οργάνων ή των επιτροπών αποστέλλεται ηλεκτρονικά τουλάχιστον σαράντα οκτώ (48) ώρες πριν από την ημέρα της συνεδρίασης, μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με βεβαίωση λήψης του μηνύματος από τον παραλήπτη ή και με οποιοδήποτε άλλο πρόσφορο ηλεκτρονικό μέσο, εφόσον αποδεικνύεται η επικοινωνία ή αποστολή και βεβαιώνονται η ημέρα και η χρονολογία, καθώς και η υπογραφή του προσώπου που έκανε την πρόσκληση Στην πρόσκληση της συνεδρίασης*

αναγράφονται ο τόπος, η ημερομηνία, η ώρα της συνεδρίασης, τα θέματα της ημερήσιας διάταξης και ο τρόπος διεξαγωγής της συνεδρίασης, με φυσική παρουσία, τηλεδιάσκεψη ή μεικτό τρόπο. Τα πρακτικά των συνεδριάσεων τηρούνται σε ηλεκτρονική μορφή με ευθύνη του προεδρεύοντος σε συνεργασία με τον υπάλληλο στον οποίο έχει ανατεθεί η διοικητική υποστήριξη του οργάνου ή της επιτροπής και κοινοποιούνται με ηλεκτρονικό τρόπο προς όλα τα μέλη μετά από την υπογραφή τους, ανεξαρτήτως αν αυτά συμμετείχαν στη συνεδρίαση.»

Παρ. 4: «Κατά τα λοιπά, για τη λειτουργία των συλλογικών οργάνων και επιτροπών εφαρμόζεται ο Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999, Α' 45), καθώς και όσα προβλέπονται στον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του Α.Ε.Ι.»

4. Με τις ακόλουθες διατάξεις της υπ' αριθ. Β1/3/16.3.1990 Υ.Α. του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων: «Έγκριση του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών (Β' 165) ορίζονται τα ακόλουθα:

Άρθρο 3 παρ. 10: «Ο Γραμματέας της Συγκλήτου τηρεί τα πρακτικά εκάστης συνεδρίας, τα οποία διανέμονται και επικυρώνονται κατά την ίδια ή άλλη συνεδρία, υπογράφονται δε από τα παρόντα κατά τη συνεδρία. Επικυρωμένα πρακτικά χορηγούνται στα μέλη της Συγκλήτου μετά από αίτηση. Οι αποφάσεις συνοπτικά διανέμονται στα μέλη της Συγκλήτου και στα Τμήματα.»

Άρθρο 5

παρ. 1 «Η σύνθεση της Γενικής Συνελεύσεως Τμήματος είναι η προβλεπόμενη από τις διατάξεις των άρθρων 8 του Ν. 1268/82 και 6 του Ν. 1351/83.»

παρ. 2 «Καθήκοντα Γραμματέα της Γενικής Συνέλευσης Τμήματος, εκτελεί ο υπό του Πρυτανικού Συμβουλίου, οριζόμενος Γραμματέας του Τμήματος, ο οποίος είναι και Προϊστάμενος της Γραμματείας αυτού.»

Παρ. 3 «Κατά τις συνεδριάσεις της Γενικής Συνέλευσης Τμήματος, τα θέματα εισηγείται ο Πρόεδρος του Τμήματος. Δύνανται όμως, να αναθέτει την εισήγηση μερικών από αυτά, στον Γραμματέα του Τμήματος ή σε μέλος της Συνέλευσης.»

Παρ. 4 «Για τα λοιπά θέματα σύγκλησης και λειτουργίας έχουν εφαρμογή τα αναφερόμενα για τη Σύγκλητο στο άρθρο 3, εφόσον δεν είναι αντίθετα με τις σχετικές διατάξεις των Νόμων 1268/82, 1351/83 και 1404/83»

5. Με τις παρακάτω διατάξεις του ν. 2690/1999: «Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις» (Α' 45) ορίζονται τα εξής:

Άρθρο 14

Παρ. 2 εδ. α' και β': «Ο πρόεδρος καθορίζει την ημέρα, την ώρα και τον τόπο των συνεδριάσεων και καλεί τα τακτικά και τα αναπληρωματικά μέλη να συμμετάσχουν. Η πρόσκληση, η οποία περιλαμβάνει την ημερήσια διάταξη, γνωστοποιείται, από το γραμματέα, στα μέλη του συλλογικού οργάνου τουλάχιστον σαράντα οκτώ (48) ώρες πριν από τη συνεδρίαση, μπορεί δε να γίνει και με τηλεφώνημα, τηλεγράφημα, τηλεομοιοτυπία ή άλλο πρόσφορο μέσο, εφόσον το γεγονός τούτο αποδεικνύεται από σχετική σημείωση σε ειδικό βιβλίο, η οποία πρέπει να φέρει χρονολογία και την υπογραφή του προσώπου που έκανε την πρόσκληση.»

Παρ. 8 : «Η ημερήσια διάταξη συντάσσεται από τον πρόεδρο, ο οποίος λαμβάνει προς τούτο υπόψη του και απόψεις που τυχόν διατυπώνονται από μέλη του συλλογικού οργάνου.»

Παρ. 9: «Αντικείμενο της συνεδρίασης είναι μόνο τα θέματα που περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη. Κατ' εξαίρεση, μπορούν να συζητηθούν και θέματα που δεν περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη αν είναι παρόντα όλα τα τακτικά μέλη και συμφωνούν για τη συζήτησή τους.»

Παρ. 12: «Ο πρόεδρος κηρύσσει την έναρξη και τη λήξη των συνεδριάσεων, διευθύνει τις εργασίες και φροντίζει για την εφαρμογή του νόμου και την εύρυθμη λειτουργία του συλλογικού οργάνου.»

Άρθρο 15

Παρ. 4: «Για τις συνεδριάσεις του συλλογικού οργάνου συντάσσεται πρακτικό, στο οποίο μνημονεύονται, ιδίως, τα ονόματα και η ιδιότητα των παριστάμενων μελών, ο τόπος και ο χρόνος της συνεδρίασης, τα θέματα που συζητήθηκαν με συνοπτική αλλά περιεκτική αναφορά στο περιεχόμενό τους, η μορφή και τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας και οι αποφάσεις που λήφθηκαν.»

Παρ. 5: «Στο πρακτικό καταχωρίζονται οι γνώμες των μελών που μειοψήφησαν, σε περίπτωση δε φανερής ψηφοφορίας και τα ονόματα τούτων.»

Παρ. 6: «Αν πρόκειται για συνεδρίαση οργάνου προς διατύπωση απλής γνώμης, στο οικείο πρακτικό καταχωρίζονται υποχρεωτικώς όλες οι επί μέρους γνώμες που διατυπώθηκαν και τέθηκαν σε ψηφοφορία.»

Παρ. 7. «Το πρακτικό συντάσσεται από το γραμματέα και επικυρώνεται από τον πρόεδρο.»

Παρ. 8. «Η υπογραφή του προέδρου ή του αναπληρωτή του αρκεί για τη νόμιμη υπόσταση κάθε πράξης του συλλογικού οργάνου.»

6. Με τις παρακάτω διατάξεις του Π.Δ. 503/1985 «Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας» (Α' 182) ορίζονται τα παρακάτω:

Άρθρο 257: *«Το σχέδιο των πρακτικών διαβάζεται στους διαδίκους ή τους πληρεξουσίους τους ύστερα από αίτησή τους υποχρεωτικά αν περιλαμβάνουν αναγνώριση, συμβιβασμό, παραίτηση ή ομολογία και σε κάθε άλλη περίπτωση κατά την κρίση του δικαστηρίου. Η ανάγνωση αυτή αναφέρεται στα Πρακτικά.»*

Άρθρο 259 παρ. 2 *«Αν κατά την ανάγνωση των πρακτικών διατυπώθηκε από την πλευρά των διαδίκων, των νόμιμων αντιπροσώπων ή των πληρεξουσίων τους αντίρρηση για την ακρίβεια της διατύπωσης των αναγνωρίσεων, συμβιβασμών, παραιτήσεων, ομολογιών ή άλλων δηλώσεων, το μέρος αυτό των πρακτικών εκτιμάται ελεύθερα από το δικαστή.»*

Ερμηνεία εφαρμογή διατάξεων.

Από τις προαναφερθείσες διατάξεις ερμηνευόμενες αυτοτελώς, αλλά και σε συνδυασμό μεταξύ τους, εν όψει και όλου του νομικού πλαισίου εντός του οποίου εντάσσεται και του σκοπού που εξυπηρετούν και την υπαγωγή σε αυτές των πραγματικών περιστατικών, που τέθηκαν υπ' όψη μας από την ερωτώσα υπηρεσία, συνάγονται τα ακόλουθα:

7. Με τις διατάξεις του άρθρου 44 παρ. 1 ν. 4957/2022 ορίζεται ότι τα συλλογικά όργανα διοίκησης των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.), οι επιμέρους ακαδημαϊκές μονάδες αυτών, ως επίσης και κάθε είδους συλλογικά όργανα και επιτροπές, που συγκροτούνται και λειτουργούν για τις ανάγκες των Πανεπιστημίων, των Ειδικών Λογαριασμών Κονδυλίων Έρευνας (Ε.Λ.Κ.Ε.), καθώς και των εταιρειών, οι οποίες συστήνονται για τη διαχείριση και αξιοποίηση της περιουσίας τούτων έχουν την δυνατότητα να συνεδριάζουν με τρεις τρόπους: Είτε με φυσική παρουσία των μελών που τα απαρτίζουν, είτε με την χρήση υπηρεσιών τηλεδιάσκεψης, ή, ακόμα, και με μικτό τρόπο, δηλαδή κατά ένα μέρος με την φυσική παρουσία ορισμένων μελών, συγχρόνως δε δια παραστάσεως με ηλεκτρονικό τρόπο των υπολοίπων. Από την διάταξη της παραγράφου 2 εδ. δ' του ίδιου άρθρου συνάγεται ότι για τις συνεδριάσεις των οργάνων της διάταξης του α' εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου πρέπει να συντάσσονται πρακτικά. Περαιτέρω ορίζεται ότι, τα πρακτικά αυτά (πρέπει να) τηρούνται με ηλεκτρονικό τρόπο. Η ευθύνη τήρησης με αυτόν τον τρόπο των πρακτικών, καθώς και το περιεχόμενο τούτων ανήκει στον πρόεδρο ή στον προεδρεύοντα του οργάνου, ο οποίος επιβοηθείται

από τον αρμόδιο υπάλληλο, στον οποίο έχει ανατεθεί η διοικητική υποστήριξη της λειτουργίας του. Με την ίδια διάταξη προβλέπεται ότι μετά την υπογραφή του εγγράφου των πρακτικών, το περιεχόμενο αυτών αποστέλλεται ηλεκτρονικά σε όλα τα μέλη του συλλογικού οργάνου ανεξάρτητα από το γεγονός της συμμετοχής τους ή μη στην οικεία συνεδρίαση. Τέλος, με τη διάταξη της τέταρτης παραγράφου του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι για τα θέματα, τα οποία δεν ρυθμίζονται από το σύνολο των διατάξεων του συγκεκριμένου αυτού άρθρου, τυγχάνουν εφαρμογής, κατά συνδυασμό, τόσο οι οικείες διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, όσο και εκείνες του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας του Α.Ε.Ι.

8. Με την υπ' αριθ. Β1/3/16.03.1990 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων έχει εγκριθεί ο Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας του Γ.Π.Α. (Ε.Κ.Λ.), ο οποίος ισχύει μέχρι σήμερα. Από την επισκόπηση των διατάξεων, οι οποίες περιέχονται στο υπ' όψη νομοθέτημα, εντοπίζονται ρυθμίσεις, που αφορούν στη σύνθεση και λειτουργία των συλλογικών οργάνων του Ιδρύματος. Έτσι, με τις διατάξεις του άρθρου 3 παρ. 6 και 10 ρυθμίζονται ζητήματα, που αφορούν στην εξέταση των θεμάτων, που φέρονται προς συζήτηση ενώπιον του οργάνου της Συγκλήτου, ως και της επικύρωσης-υπογραφής των συντασσόμενων για τις σχετικές συνεδριάσεις πρακτικών. Οι διατάξεις αυτές, αλλά και στο σύνολο τους όλες οι περιλαμβανόμενες στο πιο πάνω άρθρο, τυγχάνουν εφαρμογής και στα θέματα σύνθεσης και λειτουργίας των συλλογικών οργάνων της (Γενικής) Συνέλευσης των Τμημάτων, του Διοικητικού Συμβουλίου αυτών και της (Γενικής) Συνέλευσης των Τομέων, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 4, 6 παρ. 4 και 7 παρ. 4, με την διατυπωμένη επιφύλαξη από τον κανονιστικό νομοθέτη τυχόν ύπαρξης αντιθέτων διατάξεων κυρίως στον τότε θεσμικό νόμο 1268/1982. Στην διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 απαριθμούνται τα συλλογικά όργανα του Γ.Π.Α.. Σε αυτά δεν συμπεριλαμβάνεται και το όργανο του Συμβουλίου Διοίκησης. Τούτο είναι εύλογο, καθόσον το όργανο αυτό θεσμοθετήθηκε ως «Συμβούλιο» με την διάταξη του άρθρου 8 παρ. 1 περ. α' του προϊσχύσαντος ν. 4009/2022 (βλ. και τη σχετική αιτιολογική έκθεση, που συνόδευε τον νόμο, σελ. 5, Ολ. ΣΤΕ 519, 520/2015). Έχει γίνει δεκτό ότι, ελλείψει ειδικότερων διατάξεων στον παραπάνω θεσμικό νόμο, ζητήματα, τα οποία αφορούσαν στην λειτουργία των συλλογικών οργάνων των Α.Ε.Ι., στα οποία, ενταύθα, περιλαμβάνονται και εκείνα, που απασχολούν σήμερα τη Διοίκηση, καλύπτονταν από την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του Κ.Δ.Δ. (βλ. σχετ. ΣΤΕ 127/2021, ΝΣΚ 280/2014). Το όργανο αυτό του Συμβουλίου

καταργήθηκε με τη διάταξη του άρθρου 88 παρ. β ν. 4485/2017 και επανήλθε ως «Συμβούλιο Διοίκησης» με τη διάταξη του άρθρου 7 περ. α' του νέου θεσμικού νόμου 4957/2022. (βλ. σχετ. ΝΣΚ 78/2023). Κατά συμπέρασμα προς τα ανωτέρω πρέπει να λεχθεί ότι ζητήματα, που αφορούν στη λειτουργία του Σ.Δ. και δεν ρυθμίζονται από το θεσμικό νόμο 4957/2022, καλύπτονται, απ' ευθείας, από την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του Κ.Δ.Δ.

9. Με τη διάταξη του άρθρου 15 παρ. 4 του Κ.Δ.Δ. ο οποίος εφαρμόζεται ενταύθα ελλείψει άλλης ειδικότερης διάταξης, ορίζεται, κατ' αρχήν, ότι για τις συνεδριάσεις κάθε συλλογικού οργάνου (πρέπει να) τηρείται πρακτικό (ή σε πληθυντικό αριθμό "πρακτικά"). Η πρόβλεψη αυτή καταλαμβάνει όλους τους τομείς λειτουργίας της διοίκησης, θεσπίστηκε δε κατ' εφαρμογή των αρχών της χρηστής διοίκησης και διαφάνειας και θεωρείται ουσιώδης τύπος της, ενώπιων των συλλογικών οργάνων, της διοικητικής διαδικασίας, η παράβλεψη του οποίου οδηγεί στην ακυρότητα της απόφασης, η οποία εκδόθηκε. Ο σκοπός τήρησης των πρακτικών συνίσταται στο να καταστούν, κατά επίσημο τρόπο, φανερά τα διαληφθέντα κατά την παραγωγή της διοικητικής πράξης, έτσι ώστε να προκύψει τόσο η νομική βάση αυτής, όσο και η αιτιολογία της. (βλ. σχετ. Δ.Πρ.Αθ. 9899/2019, ΝΣΚ 54/2020). Με την ίδια διάταξη της παραπάνω παραγράφου ορίζεται, περαιτέρω, το περιεχόμενο των πρακτικών. Από την κατάστρωση αυτής προκύπτει ότι σ' αυτά πρέπει να περιέχονται, οπωσδήποτε, τα ονόματα και η ιδιότητα των παρισταμένων μελών, ο τόπος και ο χρόνος της συνεδρίασης, τα θέματα τα οποία συζητήθηκαν με συνοπτική, αλλά περιεκτική αναφορά στο περιεχόμενο τους, η μορφή και τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας και οι αποφάσεις οι οποίες ελήφθησαν. Από τα παραπάνω στοιχεία, όλα, πλην του στοιχείου, που αφορά στο περιεχόμενο της συζήτησης, πρέπει να αναφέρονται ειδικά και με σαφήνεια. Για το περιεχόμενο των θεμάτων, τα οποία συζητήθηκαν ο νομοθέτης δεν απαιτεί την κατά λέξη και λεπτομερή καταγραφή τους, αλλά αρκείται σε συνοπτική, πλην περιεκτική αναφορά τους. Το πότε η καταγραφή θεωρείται συνοπτική και περιεκτική αποτελεί αξιολογική κρίση και ανήκει στην εξουσία του προέδρου (προεδρεύοντος) του συλλογικού οργάνου, ο οποίος, εν τέλει, κατά τη διάταξη της παραγράφου 7 υπογράφει και επικυρώνει το περιεχόμενο, των πρακτικών. Σε συμφωνία προς τα παραπάνω έχει κριθεί ότι, εφόσον, σε συγκεκριμένη περίπτωση, απαιτείται η λήψη συνέντευξης προσώπων, που κρίνονται για κάποιο θέμα, αυτή αρκεί να καταγράφεται στα πρακτικά, έστω και συνοπτικά (βλ. σχετ. ΣΤΕ 699, 698, 697, 693, 692, 691, 690/2017). Κατά τα λοιπά,

στο περιεχόμενο των πρακτικών είναι δυνατόν να περιληφθεί και οποιοδήποτε άλλο στοιχείο εκτός των ανωτέρω, κατά την κρίση του προέδρου(-προεδρεύοντος) του οργάνου. Περαιτέρω, με τη διάταξη της παραγράφου 5 στα πρακτικά καταχωρίζονται, οπωσδήποτε, οι γνώμες των μελών που μειοψήφησαν, εάν δε διενεργείται φανερή ψηφοφορία, περιλαμβάνονται και τα ονομα(τεπώνυμα) αυτών. Κατά την αιτιολογική έκθεση, που συνοδεύει το υπ' όψη νομοθέτημα, αναφέρεται ότι η αποτύπωση της γνώμης της μειοψηφίας είναι απαραίτητη, γιατί συντελεί στην αποκάλυψη του διαλόγου-αντιλόγου, που έλαβαν χώρα και στην εμφάνιση, τυχόν ελαττωμάτων της αιτιολογίας της διοικητικής πράξης (βλ. σχετ. σελ. 13). Έχει κριθεί, συναφώς, ότι εάν δεν καταχωρηθεί η γνώμη της μειοψηφίας τότε η διοικητική πράξη πάσχει ακυρότητας (βλ. σχετ. ΣτΕ 1971/2017, 1799/2007, Δ.Εφ.Αθ. 221/2008, 753/2008, 1266/2007, 1217/2007, 1023/2007, Δ.Πρ.Αθ.9899/2019 ο.π.). Επίσης, με την διάταξη της παραγράφου 6 ορίζεται ότι, όταν το συλλογικό όργανο εκφέρει απλή γνώμη, τότε στα οικεία πρακτικά πρέπει να καταχωρίζονται όλες οι επί μέρους γνώμες, οι οποίες διατυπώθηκαν σχετικά και τέθηκαν σε ψηφοφορία. Τούτο, προς επιβοήθηση του αποφασίζοντος διοικητικού οργάνου για τον σχηματισμό της δικής του τελικής κρίσης.

10. Βασική αρχή, η οποία διατρέχει τον χώρο δράσης της δημόσιας διοίκησης είναι η αρχή της διαφάνειας. Αυτή απορρέει από την διάταξη του άρθρου 5Α παρ. 1, εδ. α' του Συντάγματος, με το οποίο κατοχυρώνεται το δικαίωμα των πολιτών στην πληροφόρηση, με τις προϋποθέσεις του νόμου. Η διαφάνεια της διοικητικής δράσης συμβάλλει στην επαύξηση της αποτελεσματικής λειτουργίας της διοίκησης και στη μείωση των φαινομένων κακοδιοίκησης (βλ. σχετ. Ακριβοπούλου-Ανθόπουλου, "Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο" εκδ. 2015, σελ. 26). Με τις διατάξεις του άρθρου 14 παρ. 12 Κ.Δ.Δ. ορίζεται ότι ο πρόεδρος (επί συλλογικών οργάνων) κηρύσσει την έναρξη και την λήξη των σχετικών συνεδριάσεων, διευθύνει τις εργασίες και φροντίζει για την εφαρμογή του νόμου και την τήρηση της ευταξίας κατά τη λειτουργία του οργάνου. Περαιτέρω, με τις διατάξεις του άρθρου 15 παρ. 7 και 8 του ίδιου Κώδικα ορίζεται ότι τα πρακτικά των συνεδριάσεων συντάσσονται από τον γραμματέα και επικυρώνονται (δια υπογραφής) μόνο από τον πρόεδρο και ότι η υπογραφή του προέδρου ή του αναπληρωτή του είναι αρκετή για την νόμιμη υπόσταση κάθε πράξης του συλλογικού οργάνου του Σ.Δ. του Γ.Π.Α.. Από τις διατάξεις αυτές, οι οποίες εφαρμόζονται και επί λειτουργίας του συλλογικού οργάνου του Σ.Δ. του Γ.Π.Α., κατ' εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 44 παρ. 4 ν.

4957/2022, ελλείπει άλλης ειδικότερης ρύθμισης, δεν προκύπτει, όμως, ειδικότερα, το ζητούμενο, εάν δηλαδή το περιεχόμενο των πρακτικών πρέπει να τίθεται υπ' όψη των μελών του συλλογικού αυτού οργάνου, πριν την υπογραφή τους από τον πρόεδρο και την με αυτόν τον τρόπο, οριστικοποίησή τους. Και ναι μεν από την διάταξη του άρθρου 44 παρ. 2 εδ. δ', τελευταία περίοδος προβλέπεται η κοινοποίηση (γνώση) των πρακτικών με ηλεκτρονικό τρόπο προς όλα τα μέλη (απουσιάζοντα ή μη) των εν γένει συλλογικών οργάνων των Α.Ε.Ι., κατά ρητή, όμως, πρόβλεψη του νομοθέτη η κοινοποίηση αυτή λαμβάνει, χώρα μετά την υπογραφή τους (από τον πρόεδρο και τον γραμματέα ως θα αναφερθεί κατωτέρω) και την σχετική οριστικοποίησή τους. Κατά τούτο υφίσταται ακούσιο κενό νόμου, το οποίο πρέπει να πληρωθεί, κατ' ανάλογη εφαρμογή άλλης ή άλλων διατάξεων. Τούτο, προς ικανοποίησή της αρχής της διαφάνειας της δράσης, της δημόσιας διοίκησης, το περιεχόμενο της οποίας έχει εκτεθεί ανωτέρω, που καλύπτει, εύλογα, και εφαρμόζεται όχι μόνο επί, των γενικώς, διοικούμενων, αλλά και μεταξύ των μελών ενός συλλογικού οργάνου, τα οποία, εκ του νόμου, δεν συμπράττουν σε πρώτη φάση στη σύνταξη-κατάρτιση των πρακτικών της συνεδρίασης. Τέτοιες διατάξεις είναι εκείνες των άρθρων 257 και 259 παρ. 2 Κ.Πολ.Δ. Από τις διατάξεις του πρώτου άρθρου προκύπτει ότι το σχέδιο των πρακτικών, που έχει συνταχθεί, διαβάζεται στους διαδίκους ή στους πληρεξουσίους τους, μετά από αίτησή τους, υποχρεωτικά μεν αναφερόμενες τέσσερις περιπτώσεις και προαιρετικά σε κάθε άλλη περίπτωση, κατά την κρίση του δικαστηρίου. Η ανάγνωση δε αυτή αναγράφεται, στα πρακτικά. Από την διάταξη της παραγράφου 2 του δεύτερου άρθρου προκύπτει ότι εάν κάποιος από τους διαδίκους, πληρεξουσίους κλπ διατύπωσε αντιρρήσεις για την ακρίβεια της έκφρασης των λεχθέντων στις αναφερόμενες στη διάταξη περιπτώσεις, το μέρος αυτό των πρακτικών εκτιμάται ελεύθερα από τον δικαστή, που διευθύνει την συζήτηση. Το δικονομικό αυτό δικαίωμα των διαδίκων, αλλά και η ευχέρεια του υπεύθυνου για την (τελική) διαμόρφωση των πρακτικών δικαστή, έχουν υπογραμμισθεί και αναλυθεί τόσο από την νομολογία, όσο και από την βιβλιογραφία (βλ. σχετ. Α.Π. 46/2002, Ε.Α. 4805/1992, Κεραμέας-Κανδύλης-Νίκας: «Ερμηνεία Κ.Πολ.Δ.» Ι Τόμος, εκδ. 2000, σελ. 532 επ, Βαθρακοκοίλης: «Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας-Ερμηνευτική-Νομολογική Ανάλυση» τόμος Β' εκδ. 1994, σελ 177, Γιαννόπουλος κλπ συγγραφείς «Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας», τόμος Ι, εκδ. 1998, σελ. 784). Μετά ταύτα, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι εν λόγω διατάξεις εφαρμόζονται, ανάλογα, και επί συνεδριάσεων των, εν γένει, συλλογικών οργάνων

της διοίκησης, ειδικότερα δε ενταύθα του Σ.Δ. του Γ.Π.Α., προσαρμοζόμενες, ασφαλώς, προς την φύση και τις ανάγκες της συνεδρίασης τούτων. Επισημαίνεται ότι το σχετικό δικαίωμα το μελών, πρέπει να ασκείται εντός του χρόνου συνεδρίασης του οργάνου, για λόγους επικαιρότητας.

11. Από τις διατάξεις του άρθρου 15 παρ. 7,8 του Κ.Δ.Δ., οι οποίες εφαρμόζονται, ενταύθα, κατά πρόβλεψη της διάταξης του άρθρου 44 παρ. 4 ν. 4957/2022 ελλείψει άλλης ειδικότερης διάταξης, προκύπτει ότι τα πρακτικά συνεδριάσεων των συλλογικών οργάνων επικυρώνονται-υπογράφονται (μόνο) από τον πρόεδρο ή τον αναπληρωτή του, η δε υπογραφή του, αρκεί για την νόμιμη υπόσταση κάθε πράξης του συλλογικού οργάνου (βλ. σχετ. ΣτΕ 1047/2022, ΝΣΚ 54/2020). Εξ αυτών συνάγεται ότι ο νομοθέτης δεν παρέχει δυνατότητα υπογραφής των πρακτικών και στα άλλα μέλη, που συγκροτούν το συλλογικό αυτό όργανο, που συνεδρίασε. Τα πρακτικά προσυπογράφονται, πάντως, από τον γραμματέα του οργάνου ως συντάκτη αυτών. Τονίζεται, πάντως, ότι με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 3 εδ. β' της Κ.Υ.Α. 429/13.2.2020 των Υπουργών Οικονομικών, Εσωτερικών και Επικρατείας, η οποία έχει εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση της διάταξης του άρθρου 14 παρ. 13 Κ.Δ.Δ. , όπως αυτή προστέθηκε με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 7 ν. 3242/2004, έχει οριστεί ότι, ειδικότερα, επί συνεδρίασης των συλλογικών οργάνων της διοίκησης με τηλεδιάσκεψη, τα οικεία πρακτικά, που έχουν συνταχθεί από τον γραμματέα, πρέπει να υπογράφονται, με συγκεκριμένο τρόπο, από όλα τα μέλη που συμμετείχαν σ' αυτήν. Η διάταξη αυτή, όμως, υποχωρεί εκείνης του άρθρου 44 παρ. 2 εδ. 4 ν. 4957/2022, αφού ο νεώτερος νομοθέτης και επί ειδικότερου, μάλιστα, νομοθετήματος, γνωρίζοντας την προγενέστερη ρύθμιση, δεν την επαναλαμβάνει, αλλά αντίθετα προς αυτήν ακολουθεί, συμπληρωματικά, τη διάταξη του άρθρου 15 παρ. 7 του Κ.Δ.Δ..

12. Με τις διατάξεις του άρθρου 44 παρ. 2 εδ. α' και γ' ν. 4957/2022 προβλέπεται ότι, προκειμένου να συνεδριάσει το συλλογικό όργανο διοίκησης των Α.Ε.Ι. αποστέλλεται στα μέλη του σχετική πρόσκληση σε ορισμένο πλαίσιο χρόνου και με συγκεκριμένο περιεχόμενο. Στην πρόσκληση, απαραίτητα, αναγράφονται και τα θέματα της ημερήσιας διάταξης, η συζήτηση των οποίων θα αποτελέσει και το αντικείμενο της συνεδρίασης. Ανάλογες διατάξεις έχουν περιληφθεί και τις διατάξεις του άρθρου 14 παρ. 2 εδ. α' και β' του Κ.Δ.Δ. Στο τελευταίο αυτό νομοθέτημα έχει περιληφθεί, επιπλέον, και η διάταξη της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου, με την οποία ορίζεται ότι η ημερήσια διάταξη συντάσσεται από τον Πρόεδρο, ο οποίος για

αυτόν τον λόγο λαμβάνει υπόψη του και (τυχόν) απόψεις, οι οποίες έχουν διατυπωθεί ή διατυπώνονται από ένα ή περισσότερα μέλη του συλλογικού οργάνου. Γίνεται δεκτό, ότι επί ερμηνείας των ανωτέρω διατάξεων του Κ.Δ.Δ., η οποία πρέπει να γίνει δεκτή και επί των σχετικών διατάξεων του ν. 4957/2022, για την ταυτότητα του νομικού λόγου και της δικαιολογητικής αιτίας, ότι τα θέματα της ημερήσιας διάταξης πρέπει να ορίζονται επακριβώς. Η γενική δε και αόριστη αναγραφή «διάφορα θέματα» χωρίς ακριβή προσδιορισμό τους στερείται νομιμότητας. Μπορεί, όμως, η συζήτηση αυτών να νομιμοποιηθεί εκ των υστέρων υπό τις προϋποθέσεις εφαρμογής της, εφαρμοζόμενης ενταύθα και ελλείψει άλλης ειδικότερης, διάταξης της παραγράφου 9 εδ. β' του ίδιου άρθρου. Με την διάταξη αυτή έχει οριστεί ότι, κατά τη συνεδρίαση του οργάνου, είναι δυνατόν να συζητηθούν και άλλα θέματα, τα οποία δεν περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη, υπό τις εξής προϋποθέσεις: I) Να είναι παρόντα όλα τα μέλη I I) Να συμφωνούν όλοι για τη συζήτηση II I) Να προκληθεί σχετική απόφαση περί της συμφωνίας. Η απαγόρευση συζήτησης και λήψης αποφάσεων επί θεμάτων που δεν αναγράφονται στην, προς τα μέλη κοινοποιηθείσα, ημερήσια διάταξη, εφόσον από τη συνεδρίαση απουσιάζουν ένα ή περισσότερα από τα τακτικά μέλη, ακολουθεί γενική αρχή του διοικητικού δικαίου, η οποία διέπει την λειτουργία των συλλογικών οργάνων της διοίκησης, και βασίζεται στο σκεπτικό ότι η παρουσία των απουσιαζόντων μελών, πιθανόν να έχει εξαρτηθεί από την από αυτά αξιολόγηση της σοβαρότητας των θεμάτων που ήδη περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη. Η κατά παράβαση της ανωτέρω αρχής λήψης απόφασης από το όργανο, δεν είναι νόμιμη. (βλ. σχετ. Σολδάτος: "Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας", εκδ. 2000, σελ. 148,149,169, Τάχος", "Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας", Γ' έκδ. 2006, σελ. 479 ε.π.). Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην, επίσης εφαρμοζόμενη στο προκείμενο, διάταξη της παραγράφου 12 του άρθρου 14, ο πρόεδρος κηρύσσει την έναρξη και λήξη των συνεδριάσεων του συλλογικού οργάνου. Εντός του χρονικού πλαισίου αυτού συζητούνται τα θέματα, που περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη, αφού γι' αυτόν τον λόγο προκλήθηκε η συνεδρίαση του οργάνου. Αντικείμενο της συζήτησης και λήψης σχετικής απόφασης είναι δυνατόν να αποτελέσουν, ασφαλώς, και άλλα ζητήματα, που δεν περιλαμβάνονται στην ημερήσια διάταξη και δεν νομιμοποιούνται με τον τρόπο που έχει αναφερθεί ανωτέρω, υπό την απαραίτητη προϋπόθεση ότι άπτονται της νομιμότητας της λειτουργίας του οργάνου, ως και συζήτησης των θεμάτων, που έχουν εισαχθεί (π.χ. εξέταση αιτήματος εξαίρεσης από τη συνεδρίαση

ενός ή περισσότερων μελών). Άλλα θέματα, τα οποία συζητούνται εκτός του αναφερόμενου χρονικού πλαισίου και αφορούν π.χ. σε γενικές ανακοινώσεις επί διαφόρων δραστηριοτήτων της Σχολής ή του Ιδρύματος, κείνται εκτός του αντικειμένου της συνεδρίασης του οργάνου και δεν περιλαμβάνονται στο περιεχόμενο των τηρούμενων πρακτικών. Οίκοθεν νοείται, πάντως, ότι ζήτημα νομιμότητας εκφώνησης ή (και) συζήτησης τέτοιων ανακοινώσεων, εφόσον έχουν περιληφθεί ως θέματα στην ημερήσια διάταξη, δεν τίθεται, έστω εάν προτάσσονται άλλων κύριων θεμάτων. Αλλά ακόμα και αν δεν έχουν περιληφθεί τέτοια θέματα στην ημερήσια διάταξη η εκφώνηση-συζήτηση αυτών είναι δυνατή, εφόσον νομιμοποιούνται, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 9 εδ. β' Κ.Δ.Δ.. Περαιτέρω, έχει γίνει δεκτό ότι από την νομοθεσία μας προβλέπεται η δυνατότητα καταγραφής των συνεδριάσεων των συλλογικών οργάνων για τις ανάγκες τήρησης και επεξεργασίας των πρακτικών. Η καταγραφή αυτή είναι δυνατόν να λαμβάνει χώρα με μαγνητοταινία, CD, DVD κλπ. Προϋπόθεση αποτελεί η λήψη σχετικής απόφασης από το συλλογικό όργανο (βλ. σχετ. ΝΣΚ 85/2022). Στην προκειμένη περίπτωση, ως εκτίθεται στο ιστορικό του ερωτήματος, τέτοια απόφαση έχει, ήδη, ληφθεί από Σ.Δ. του Ιδρύματος. Η καταγραφή, όμως, των σχετικών συνεδριάσεων δεν υποκαθιστά την τήρηση των πρακτικών, αλλά λαμβάνει χώρα μόνο προς επιβοήθηση του γραμματέα. Κατά συνέπεια, τα ανακοινούμενα και διαμειβόμενα από τα μέλη πριν την έναρξη και μετά την λήξη της συνεδρίασης του οργάνου δεν πρέπει να καταγράφονται, εάν δε συμβαίνει κάτι τέτοιο δεν πρέπει να περιλαμβάνονται στα συντασσόμενα πρακτικά. Οίκοθεν νοείται, πάντως, ότι τα εντός της συνεδρίασης γειόμενα θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε τέτοια σε καταγραφή.

13. Όσον αφορά, ειδικότερα στη λειτουργία του συλλογικού οργάνου της Συνέλευσης Τμήματος του Ιδρύματος, πρέπει να λεχθούν τα ακόλουθα: Η λειτουργία του Οργάνου αυτού καλύπτεται, κατ' αρχήν, από τις διατάξεις του άρθρου 44 ν. 4957/2022. Για όποια θέματα δεν υφίστανται σ' αυτό ειδικότερη ρύθμιση εφαρμόζονται διατάξεις των άρθρων 3 και 5 του Ε.Σ.Λ. Από την επισκόπηση των διατάξεων αυτών προκύπτει ότι, στο προκείμενο, ο κανονιστικός νομοθέτης δεν καλύπτει τον προβληματισμό της διοίκησης, ο οποίος αποτυπώνεται στο δ' υποερώτημα. Ως προς τούτο πρέπει να εφαρμοστούν οι σχετικές διατάξεις του Κ.Δ.Δ. και, κατά συνέπεια, θα ισχύσουν, και αντίστοιχα, τα αναφερθέντα στην προηγούμενη υπ' αριθ. 12 παράγραφο του παρόντος, με την πρόσθετη

παρατήρηση ότι για την νομιμοποίηση των θεμάτων, τα οποία δεν έχουν περιληφθεί στην ημερήσια διάταξη, συνεφαρμοστέα τυγχάνει και η διάταξη του άρθρου 3 παρ. 6 της ανωτέρω Υ.Α. Περαιτέρω, ως έχει αναφερθεί πιο πάνω (παρ. 9), με την εφαρμοζόμενη ενταύθα διάταξη του άρθρου 15 παρ. 4 Κ.Δ.Δ. ο νομοθέτης αρκείται στη συνοπτική, αλλά περιεκτική καταγραφή των συζητούμενων θεμάτων. Από αυτό όμως δεν συνάγεται ότι αυτός απαγορεύει την αναλυτική, ακόμα και την ακριβή καταγραφή συζητούμενων θεμάτων ή, έστω και των απλών ανακοινώσεων, οι οποίες λαμβάνουν χώρα κατά τη συνεδρίαση του οργάνου. Ο σκοπός του νομοθέτη είναι να συμβάλλει στην εύκαμπτη λειτουργία του οργάνου και στην μείωση των περιπτώσεων έκδοσης άκυρων αποφάσεων. Από τις διατάξεις, όμως, των άρθρων 14 παρ. 12, 15 παρ. 4 Κ.Δ.Δ. και 257, 259 παρ. 2 Κ.Πολ.Δ. προκύπτει η ευρεία εξουσία του προέδρου να διαμορφώνει το περιεχόμενο των πρακτικών, συμπεριλαμβανομένης και της δυνατότητας του να ζητά την αναλυτική αποτύπωση των γενόμενων στη συνεδρίαση ανακοινώσεων, σύμφωνα με την υπάρχουσα ηχητική καταγραφή, εφόσον αυτό το θεωρήσει απαραίτητο.

Απάντηση

14. Κατά συνέπεια των όσον έχουν αναφερθεί ανωτέρω, οι απαντήσεις, οι οποίες προσήκουν στους προβληματισμούς της Υπηρεσίας είναι οι ακόλουθες:

I. Στα συντασσόμενα πρακτικά των συνεδριάσεων του Συμβουλίου Διοίκησης του Ιδρύματος, που ενδιαφέρει στο προκείμενο, πρέπει, κατ' αρχήν, να αναφέρονται ειδικά και με σαφήνεια τα στοιχεία, που μνημονεύονται στη διάταξη του άρθρου 15 παρ. 4 Κ.Δ.Δ.. Το περιεχόμενο, όμως, των θεμάτων, τα οποία συζητήθηκαν, αρκεί να αναφέρεται κατά τρόπο συνοπτικό και περιεκτικό, κατά την κρίση και αντίληψη του Προέδρου-(Προεδρεύοντος) του Οργάνου.

II. Μετά την ολοκλήρωση και σύνταξη των οικείων πρακτικών αυτά επικυρώνονται-υπογράφονται (μόνο) από τον Πρόεδρο του Οργάνου και προσυπογράφονται από τον Γραμματέα.

III. Μετά από αίτημα ενός ή περισσότερων μελών του Οργάνου, το οποίο πρέπει να διατυπώνεται εντός του χρονικού πλαισίου της συνεδρίασης τούτου, επιτρέπεται η ανάγνωση του περιεχομένου των πρακτικών σ' αυτά, ως και η υποβολή σχετικών παρατηρήσεων και σχολίων. Η αξιολόγηση, όμως, τούτων ως και η τελική μορφή την οποία θα λάβουν τα πρακτικά, ανήκει στην εξουσία-αρμοδιότητα του Προέδρου.

IV. Οι γενικές ανακοινώσεις-συζητήσεις, οι οποίες λαμβάνουν χώρα πριν την έναρξη της συνεδρίασης ή μετά την λήξη αυτής, δεν πρέπει να καταγράφονται στα τηρούμενα πρακτικά, αδιαφόρως εάν έχουν, τυχόν καταγραφεί με ηχητικό ή άλλο τρόπο. Ανακοινώσεις γειόμενες εντός συνεδρίασης, που ανάγονται σε θέματα, τα οποία δεν έχουν περιληφθεί στην ημερήσια διάταξη, μπορούν να τεθούν στην συνεδρίαση και να συζητηθούν, υπό τις προϋποθέσεις των διατάξεων του άρθρου 14 παρ. 9 Κ.Δ.Δ. Τα ανωτέρω ισχύουν και επί της λειτουργίας του Οργάνου της Συνέλευσης Τμήματος. Ο Πρόεδρος αυτού έχει τη δυνατότητα να ζητήσει την αναλυτική αποτύπωση στα πρακτικά των γειόμενων ανακοινώσεων, σύμφωνα με την υπάρχουσα ηχητική καταγραφή.

Ο Γνωμοδοτών

Περικλής Αγγέλου
Νομικός Σύμβουλος του Κράτους